

Cenevre'de Suriye Krizinin Geleceği ve Rusya

Dr. Elnur İSMAYIL

Türkiye ve Rusya tarafından Suriye krizinin çözümü için 2016 yılı sonlarında başlatılmış diyalog ortamı, ümitli beklentilerin aksine çatışma tarafları arasındaki ilişkilerden kaynaklanan nedenlerden dolayı yeniden gerginleşme aşamasına geçmiş gibi gözüküyor. Ocak 2017'de Astana görüşmesi sonrasında tarafların riayet etmesi gereken ateşkes anlaşması tam olarak uygulanamamaktadır. Muhalifler ise bu konuda Rusya'yı sorumlu tutmaktadır.

Bu analizde Suriye krizinin çözümüne yönelik Astana sonrası yaşanan gelişmelere değinilmekte; son dönemlerde Rusya-Türkiye arasında sorunun çözümüne yaklaşımda görüş ayrılıkları ve nedenleri anlatılmaktadır. Özellikle, Türkiye'nin terör örgütü olarak gördüğü PYD/YPG'ye Rusya'nın nasıl bir politikayla yaklaştığı yorumlanmaktadır. Ayrıca, Rusya'nın 2016 sonunda Suriye'deki askeri varlığını azalttığını beyan etmesi sonrasında askeri gücünü neden yeniden artırmaya çalıştığı analiz edilmektedir.

Astana-2 Görüşmesi

15-16 Şubat 2017 tarihleri arasında Astana'da gerçekleşen toplantıya Rusya'dan Putin'in Suriye özel temsilcisi Lavrentyev ve Rusya Dışişleri Bakanlığının Orta Doğu idaresi Başkanı Verşinin katılmıştır. İran, Dışişleri Bakan yardımcısı

Hüseyin Ansari'yi toplantıya göndermiş; Esed rejimi Suriye'nin BM temsilcisi Beşşar Caferi ile katılım sağlamıştır. Suriye silahlı muhalifleri ise Muhammet Alluş (Ceyşül İslam) başkanlığında 9 farklı grubun temsilcilerini Astana'ya göndermiştir. Toplantıya ABD ve Ürdün diplomatları gözlemci olarak katılmışlardır. Türkiye'nin Astana toplantısına üst düzey diplomatlarını göndermemesi, Suriye'de çatışma bölgelerinde ateşkesle ilgili detaylı bir planın kararlaştırılmasına olumsuz etki edeceği beklenilmekteydi. Fakat, toplantı sonunda ateşkesin sağlanmasını gözlemleyecek Türkiye, Rusya ve İran'dan oluşan üçlü bir mekanizmanın oluşturulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, muhalifler ve rejim arasında esirlerin ve iki tarafa ait hayatını kaybedenlerin cansız bedenlerin değiştirilmesi konusunda görüş birliğine varılmıştır. Rus diplomatlar bu mekanizmanın taraflar arasında güven oluşturmaya hizmet edeceğini beyan etmektedir.

Astana toplantısına Suriye muhalifleri ümitsiz bakmakta ve bu görüşmenin Suriye halkına bir

şey vermediği beyan edilmektedir. Bu nedenle muhaliflerin Astana’daki temsilcisi Usama ebu Zeyd toplantıya sorumluluklarından dolayı katıldıklarını; üçüncü toplantıya katılmayı düşünmediklerini açıklamıştır. Astana görüşmesi öncesinde Suriye’nin BM temsilcisi Beşşar Caferi, Ocak 2017’de Astana görüşmeleri sonunda kabul edilmiş bildirmede belirtilen Suriye’nin egemenliğine saygı gösterilmesinin Türkiye tarafından da uygulanmalıdır açıklamasında bulunmuştur. Bu nedenle Türk askerinin Suriye’den çekilmesi Şam rejimi tarafından talep edilmektedir. Suriye muhalifleri, Rusya, Türkiye ve Ürdün/Suudi Arabistan/Katar/Birleşik Arap Emirliği’nden oluşan Arap devletlerinin ateşkesi gözlemleyecek komisyonda yer alması konusunda ısrar etmekteydi. İran’ın böyle bir mekanizmada yer alması istenmemektedir. Dolayısıyla Suriye muhaliflerinin talebine rağmen İran da üçlü mekanizmada yerini almıştır.

“Moskova’da Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov’la görüşmesinden sonra yaptığı açıklamada Mistura, Cenevre’de Suriye anayasasının ve BM kontrolünde bir seçime gidilmesi konusunun görüşüleceğini beyan etmiştir.”

Cenevre Görüşmesinden Ne Beklenilmeli

23 Şubat’ta ABD, Türkiye, Suudi Arabistan ve BM arabuluculuğunda Suriyeli muhalifler Cenevre görüşmeleri için bir araya gelecekler. Rusya Dışişleri Bakanlığı bu görüşmelerde Rus yetkililerin katılacağını açıklamıştır. Birleşmiş Milletler (BM) Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura, Cenevre görüşmesinde BM Güvenlik Konseyi’nin 2254 sayılı kararnamesinin taleple-

rine uygun bir şekilde gerçekleşmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Moskova’da Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov’la görüşmesinden sonra yaptığı açıklamada Mistura, Cenevre’de Suriye anayasasının ve BM kontrolünde bir seçime gidilmesi konusunun görüşüleceğini beyan etmiştir.

Rusya, BM Özel Temsilcisi Staffan de Mistura’ya Cenevre görüşmesine Moskova toplantılarına katılmış Suriye muhaliflerinin¹ davet edilmemesine tepki göstermektedir. Kremlin, BM arabuluculuğunda gerçekleşecek toplantıda Suriye muhaliflerinin her kesiminin eşit haklarla katılmasının krizin çözümü için önemli bir adım olabileceğini ifade edilmektedir.² Astana görüşmelerinden farklı olarak Cenevre’de Suriye muhaliflerinin ve katılımcı devletlerin Rusya’ya Esed’in iktidardan çekilmesi konusunda baskı yapacağı tahmin edilmektedir. Suriyeli muhaliflerin ateşkes anlaşmasından geri çekileceği konusunda şantaj uygulayacağı ve rejim güçlerine karşı yeniden savaşa başlayacağı da söylenebilir.

Türkiye’nin Güvenli Bölge Talebi ve Rusya

9 Şubat’ta Rus savaş uçağı tarafından açılan ateş sonucunda el-Bab’ta Türk askerlerinin şehit edilmesi Moskova-Ankara arasında ilişkileri olumsuz etkileyen nedenlerden biridir. Her ne kadar üst düzey diplomatik görüşmelerde Rusya tarafından bu kaza olarak gösterildi ise de, aslında Kremlin sözcüsünün açıklamasında be-

1 Rusya arabuluculuğundaki Moskova görüşmelerine katılan Suriye muhalifleri Moskova grubu olarak adlandırılmaktadır. Değişim ve Özgürlük için Halk Cephesi Lideri Kadri Cemil Cenevre görüşmesine davet edilmemiş.

2 Лавров: ООН должна пригласить „московскую группу“ оппозиции Сирии в Женеву, *RIA Novosti*, 20 Şubat 2017, <https://ria.ru/syria/20170220/1488375109.html>

lirtildiği gibi Moskova bu olayda Türkiye’yi sorumlu bulmaktadır. Kremlin’den yapılan açıklamada Türk askerlerinin o bölgede bulunmaması gerektiği vurgusu yapılmakta ve koordinatların Türkiye tarafından verildiği belirtilmektedir. Suriye’nin batısında ateşkes anlaşmasına bakmayarak devamlı olarak ateşkes ihlalleri yapılmaktadır. Ateşkesi gözetleyen Rusya-Türkiye ortak komisyonu da Şam, Humus, Halep, Lazkiye bölgelerinde ateşkesin ihlal edildiğini açıklamaktadır. Fakat, taraflar arasındaki karşılıklı güvensizlik, ihlallerin kim tarafından yapıldığını ortaya net olarak koymamaktadır. Türkiye’nin rejim güçleri tarafından yapıldığı iddia edilen ateşkes ihlallerini Rusya tarafı onaylamamaktadır.

“ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan arasındaki telefon görüşmesi sonrasında Ankara’nın ABD’nin önerdiği güvenli bölge projesini desteklediğinden rahatsız olmaktadır.”

Her ne kadar krizin çözümünde Türkiye-Rusya işbirliği mevcut olsa da, Kremlin’de Türkiye’nin Suriye’de kendi kurallarını uygulamak istediği algısı var. Rusya, Trump ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan arasındaki telefon görüşmesi sonrasında Ankara’nın ABD’nin önerdiği güvenli bölge projesini desteklediğinden rahatsız olmaktadır. Türkiye’nin güvenli olarak gördüğü bölge Suriye’nin kuzeyindeki kendi kontrolünde bulunan el-Bab’ı kapsadığı bilinmektedir. Türkiye bu bölgenin uçuşa yasak olmasını ve Esed rejiminin de bölgede herhangi bir kontrol mekanizmasının bulunmamasını istemektedir. Fakat ne Rusya ne de Esed rejimi buna sıcak bakmamaktadır.

Rusya’nın PYD’ye yaklaşımı

Türkiye-Rusya ilişkilerinde bir başka sorun Türkiye’nin terör örgütü olarak gördüğü PYD/YPG’ye Rusya’nın farklı yaklaşımından kaynaklanmaktadır. Türkiye-Rusya arasında 24 Kasım uçak krizi sonrasında Moskova’da PYD’ye temsilcilik açma izni verilmesi Ankara’ya bir tepki olarak görülebilir. Fakat iki ülke ilişkileri normalleştikten sonra da Rusya, PYD’yi terör örgütü olarak tanımamaktadır. Ayrıca PYD ve Esed rejimi arasında arabuluculuk; bölgedeki Kürt parti ve sivil örgüt temsilcilerinin toplantısına ise Moskova’da ev sahipliği yapmaktadır. Rusya bu toplantıya üst düzey yetkililerin katılmamış olmasını beyan etmektedir. Bununla birlikte, ilişkilerin bu şekilde geliştiği bir dönemde, Rusya Dışişleri Bakanlığı yetkilisi Aleksandr Botsan Harcenko’nun ülkesinin PKK ve PYD/YPG’yi terör örgütü olarak görmediğini ifade etmesi³ Ankara-Moskova arasında esen rüzgârları göstermektedir.

Rusya, uzun vadede Orta Doğu’daki mevcut Kürt grup ve partilerinin elde edeceği politik güç ve haklarını göz önünde bulundurarak, kendi çıkarlarına önem vermektedir. Bu nedenle Türkiye’nin tepkisini çekmemek için Kremlin, PYD ile yaptığı görüşmeleri politik düzeyde değil; daha çok sivil toplum örgütleri üzerinden veya gizli görüşmeler şeklinde yapmaktadır. Her ne olursa olsun, Moskova için PYD’nin Suriye’de desteklenmesi kendi çıkarına uygundur. Ocak 2017’de Astana görüşmelerinin hemen sonrasında Rusya’nın sunduğu Suriye için

3 “Turkey ‘Has Own Specific Tasks in Syria’ - Russian Diplomat”, *Sputniknews*, 8 Şubat 2017, <https://sputniknews.com/middleeast/201702081050475361-turkey-syria-goals/>

anayasa taslağı, Moskova-Ankara-Tahran garantörlüğündeki mutabakat metnine zıt olarak Suriye Kürtlerine kültürel özerklik vaat etmektedir.

“Suriye krizi ile ilgili görüşmeler başarısız sonuçlanırsa, Rusya için Esed’i güç yoluyla savunmaktan başka bir yolu kalmayacaktır.”

Astana’da devam eden görüşmeler öncesinde PYD öncülüğündeki Kürt gruplarının toplantısına ev sahipliği yapması da, Moskova’nın bir mesajı olarak değerlendirilebilir. Rusya’daki Kürt diasporası tarafından organize edilen konferansa Kuzey Irak Kürdistan bölgesel yönetiminden, KYB’den ve Goran partisinden temsilciler olduğu gibi; PYD Eş başkanı Ayla Abdullah ve HDP Milletvekilleri Dilek Öcalan ve Osman Baydemir katılmıştır. Toplantıya katılan Suriye Kürtleri Astana görüşmeleri sonrasında Rusya tarafından önerilen yeni anayasa taslağında belirtilmiş kültürel özerklik ifadesinin diplomatik boyutta destek görmesi için girişimlerde bulunmaktadır. Ayrıca PYD temsilcileri, Cenevre görüşmelerinde bulunmadıkları sürece Suriye’nin geleceği ile ilgili herhangi bir karara uymayacaklarını ve sorunun tek çözümünün Suriye’nin federal bir yapıya kavuşmuş olabileceğini açıklamaktadır. Bu anlamda da Rusya’nın önerdiği anayasa taslağındaki kültürel özerklik maddesinin desteklendiğini ifade etmektedirler. Suriye Kürtleri Afrin, Kobani ve Cizre’yi kapsayan coğrafyada özerk bölge kurulmasını talep etmektedir. Moskova’da gerçekleşen konferansın amaçlarından biri olarak Irak, Suriye ve Türkiye’de bulunan Kürtlerin Suriye’de PYD kontrolünde bir federal bölge oluşturulması görüşünü des-

teklemesi gösterilebilir. Türkiye’nin terör örgütü kapsamında değerlendirdiği PYD’yi, Rusya Cenevre toplantılarına davet etmek istemektedir.⁴ Bu da Moskova-Ankara ilişkilerinde olumsuz gelişme olarak görülebilir.

Son yıllarda Rusya’nın, Suriye’de izlediği stratejileriyle Esed’in iktidarda kalmasında başarılı olduğu bilinmektedir. Bu anlamda, Trump yönetiminin Suriye krizinde nasıl bir strateji izleyeceği Rusya’nın tavrını da etkileyecektir. Rusya, bölgede zayıflamış bir ABD imajının yeniden güç kazanmamasından yanadır. Kremlin, DAESH’le mücadele konusunda ABD’den daha etkili olmak istemektedir. Suriye’de yeniden askeri gücünü artırma kararı almasının en önemli nedenlerinden biri de bu olabilir.

Suriye krizi ile ilgili görüşmeler başarısız sonuçlanırsa, Rusya için Esed’i güç yoluyla savunmaktan başka bir yolu kalmayacaktır. Son dönemlerde Rusya’nın Suriye’de askeri gücünü artırma nedeni olarak bölgede uzun vadede ateşkese olan ümidin olmaması gösterilebilir. Şubat ayında Rusya, Hmeymim üssüne 4 adet çok amaçlı SU-34 saldırı uçağı göndermiştir. Rusya’yı endişelendiren bir farklı konu Türkiye’nin ABD önderliğindeki Batı koalisyonu ile birlikte Rakka’da DEASH’a karşı ortak operasyon yapacağıdır. Rakka ve Deyrazor’un ABD’nin kontrolüne geçmesi aynı zamanda Fırat nehrinin sol sahilindeki petrolle zengin bölgelerin de ABD kontrolüne geçmesi anlamına gelecektir ki, Rusya bunu istememektedir. Türkiye’nin ise Halep’in kuzeyindeki El-Bab ve Azez’i kontrol etmesi Esed rejimini endişelen-

⁴ “Лавров заявил де Мистуре, что без участия курдов встреча в Женеве не будет успешной”, TASS, 16 Şubat 2017, <http://tass.ru/politika/4029340>

dirdiği kadar İran’ı da rahatsız etmektedir.

Hmeymim üssünde PYD/YPG ve Esed rejimi arasında Rusya’nın arabuluculuğunda görüşmeler gerçekleştiği bilinmektedir. Görüşmelerde, Türk askerlerinin El-Bab üzerinde kontrol sağlandıktan sonra Azez ve Halep’in kuzeyine doğru ilerlemesinin önlenmesi konusunda karar alınmıştır. Ayrıca, PYD kontrolündeki bölgelerde Esed rejiminin bayrağını dikmekle Türkiye’nin bu bölgelere operasyon yapması da önlenmek istenmektedir. Böyle ki, Moskova ve Ankara arasında anlaşma gereği Esed rejimi kontrolündeki herhangi bölgeye Türk askerinin operasyon yapmaması konusunda anlaşma olduğu iddia edilmektedir. Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun Münih Güvenlik Konferansındaki konuşmasında ABD askerlerinin Suriye’deki muhaliflere destek amaçlı gönderilmesini önermesi Rusya’da endişe uyandırmıştır. Rusya, Suriye’nin kuzeyinde Türkiye-ABD-Suudi Arabistan ve diğer Körfez devletlerinin kontrolünde bir yapının oluşturulacağından endişelidir.

El-Bab’da kontrol sağlanması sonrasında Rakka’da ortak askeri operasyon mesajı vermesi, Kremlin’in Suriye genelinde politikasını güncellemeye sevk etmektedir. Bunun için Rusya, Türk ve ABD’nin ortak Rakka operasyonunu önlemek için strateji izleyecektir. Rusya’ya ait TU-95MS bombardıman uçaklarından İran ve Irak üzerinden geçmekle X-101 tipi kanatlı füzelerle Rakka’da DEAŞ hedeflerini vurması, Kremlin’in Suriye’de güç dengesini tam olarak kendi lehine çevirmek istemesi gibi değerlendirilebilir. Hmeymim üssündeki Rus savaş uçakları SU-35S ve SU-30SM’in bu operasyonda iştirak etmesi, Rusya’nın Suriye’de askeri gücünü

yeniden artırma nedenini ortaya koymaktadır.

Sonuç

Son dönemlerde Moskova ve Ankara’nın Suriye üzerinde yeniden gerginleşen fakat kamuoyuna çok belli ettirilmeyen ilişkileri hem krizin çözümü hem de bölgesel güvenlik için hassas konulardandır. İlişkilerdeki bu sorunlar ağırlıklı olarak, Kremlin’in Esed rejimini desteklemesinden değil; PYD kartını ön plana çıkarmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle, Suriye sorununun çözümünde Kürt bölgesine kültürel özerklik önerisi ve PYD’nin Cenevre görüşmelerinde iştiraki konusunda ısrar etmesi de Ankara’nın kırmızı çizgisini geçmesi anlamına gelmektedir.

Diğer taraftan, Rusya Ankara’nın yeniden Beyaz Saray’la ortak bir tatbikat yapabileceğinden endişe etmektedir ki, son dönemlerde Kremlin’in Türkiye’nin çıkarlarına zıt kararlar almasını bir baskı veya şantaj olarak değerlendirilebilir. Rusya’nın Esed rejimi ve PYD/YPG güçleri arasında arabuluculuk yapması da olası Türkiye-ABD ortak operasyonunda Suriye’de kendi dayaklarını güçlendirmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, İran’ın Rusya ile Orta Doğu’da stratejik askeri-politik ittifak oluşturma niyetinin bu dönemde gündeme gelmesi bölgede yeniden Rusya-İran ve Türkiye-ABD-Körfez çıkarlarının çatışması gibi bir şekil alabileceğini unutmamak gerekiyor.

BİLGESAM Hakkında

BİLGESAM, Türkiye’nin önde gelen düşünce kuruluşlarından biri olarak 2008 yılında kurulmuştur. Kar amacı gütmeyen bağımsız bir sivil toplum kuruluşu olarak BİLGESAM; Türkiye’deki saygın akademisyenler, emekli generaller ve diplomatların katkıları ile çalışmalarını yürütmektedir. Ulusal ve uluslararası gündemi yakından takip eden BİLGESAM, araştırmalarını Türkiye’nin milli problemleri, dış politika ve güvenlik stratejileri, komşu ülkelerle ilişkiler ve gelişmeler üzerine yoğunlaştırmaktadır. BİLGESAM, Türkiye’de kamuoyuna ve karar alıcılara yerel, bölgesel ve küresel düzeydeki gelişmelere ilişkin siyasal seçenek ve tavsiyeler sunmaktadır.

Yazar Hakkında

2001 yılında Azerbaycan’da Bakü Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Hukuk bölümünde lisans eğitimini tamamladı. 2007-2009 yıllarında Otto von Guericke Üniversitesi’nde (Magdeburg/Almanya) Savaş ve Barış Araştırmaları bölümünde yüksek lisans eğitimini almıştır. Doktorasını “Post-Sovyet Güney Kafkasya ve Orta Asya’da ABD ve Rusya’nın çatışan Neo-Emperyalist Dış Politikaları” konusu üzerine Westfalya Wilhelm Üniversitesi’nde (Münster, Almanya) yapmıştır. Rusya ve ABD’nin post-Sovyet ülkelere yönelik dış politikaları; Güney Kafkasya ve Orta Asya’da etnik çatışmalar; emperyalizm ve neo-emperyalizm; etnik milliyetçilik teorileri; AB’nin post-Sovyet ülkelerinde insan hakları ve demokrasi politikası alanlarında uzmanlaşmıştır. İsmayılov, BİLGESAM’da Rusya, Kafkasya ve Orta Asya uzmanı olarak çalışmalarına devam etmektedir.